

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 20.—

VIDEM, 16.-30. NOVEMBRA 1951.

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine

Leto II. — Štev. 29

Naročnina: letna 350.— lir, 6 mesečna 180.— lir.

SANJE IN RESNICA



V BENEŠKI SLOVENIJI PRED VOLITVAMI... IN PO VOLITVAH

SENCA IN PESNIKI

V nemškem slovstvu je tudi Hoffmannova povest, ki govorji o nekem Petru Schlemelu. Ta je iz požrešnosti po denarju prodal vragu svojo lastno senco. Nam se je pa primerito baš nasprotno, ker nam je hotel vrag ponagajati, že ko mu nismo hoteli prodati svoje duše, s tem, da nam je dal lepo senco, ki nam je v vsem zelo podobna, nam sledi povsod in vsako našo besedo, vsako našo kretnjo takoj posnema, kakor se pač za takšno senco spodobi. Ko bomo nekoč umrli, bo prenehalo obstojati tudi ta senca in skušali bomo živeti čimveč časa in se obdržati v najboljšem zdravju samo zato, da bi tudi ta senca lahko še nadalje živila, pa čeprav njen življenje ni samostojno, ampak je samo odsev in zato mnogo manjše vrednosti.

V dokaz, da gre v tem primeru samo zelo brez duše, ki je zmožno samo po opicje posnemati naše delo in je dejstvo, da ne zna govoriti na sreči ljudstvu, kot samo z našo besedo prestavljeni v njihov jezik. To je morda edini časopis, ki je brez odgovornega urednika in zaradi tega prav lahko trdimo, da je njegov glavni urednik tisti, ki modro ureja ta listič, prevajalci v italijansčino pa so poročne priče, ki se samo podpišajo na koncu, medtem ko ima pred zakonom vso odgovornost eden tistih, ki ima že drugo nalogo pri nekem drugem časopisu iste vrste in mora zato poslušati ukaze, ki mu jih daje »il Castello«, edino zatočišče rimske civilizacije v tej deželi. Drugače bi tudi ne moglo biti, ker glavni urednik daje navodila in naša senca očvidno ne more delati drugače, kot da posnema naše delo, pa čeprav zelo nerodno. Nič jo ne briga, če napravi pri tem klaverno figuro. Veliki mučeniku s trga Loreto v Milanu bo že razumel človeške potrebe svojih vrednih sinov, da je pač treba za vsako ceno vleči barako naprej.

Eden od prevajalcev pa je še precej kratkovidan, kar pa nima posebne važnosti, ker za prevode ni potrebno videti potreb ljudi, katerim se hoče govoriti, ampak je dovolj imeti pred očmi besedilo, ki ga je potrebno prevesti. Zato je dovolj videti na razdaljo dvajset centimetrov in tako daleč ne vidijo samo tisti, ki imajo sokolji vid, ampak tudi pesniki.

Gleda pesnikov moramo takoj priponniti, da so v starih časih rezervirali vlado po mestih modrim pesnikom, ki so jih smatrali kot predstavnike človeškega razuma. Pozneje je bilo tako naziranje samo pobožna želja nekaterih, dokler ni v šestem letu De Gasperijeve ere nek poet Beneške Slovenije stopil na plan in se postavil za političnega preroka in vodnika svojega ljudstva.

Končno pa, če prav pomislimo, nimajo popolnoma napak tisti, ki vidijo vse črno. Pesnik je tista osebnost, ki ne zna razločiti realnosti od sanj ali od domislje. Prav na tej točki pa najdemo podobnost med pesnikom in otrokom; ali naj takim ljudem zaupamo bodočnost našega ljudstva?

V resnici tu ne gre samo za sanje nekega pesnika, ki bi hotel, da bi se kolo zgodovine ustavilo in po vzgledu Goetheja v njegovem »Faustu« kljče čas: »nrenutek, ustavi se! Toda ustaviti se na položaju suženjstva je nemogoče, saj je korak usmerjen proti svobodi in se trenutek noče ustaviti, niti na željo pesnika.

Pesniki pa imajo dve različni rešitvi svojega dramatičnega problema: ali naj postanejo pevci tiste dobe, o kateri bi hoteli, da bi ostala tudi še za bodoče čase in bo njihova umetnost toliko večja, kolikor bodo bodo sami uvideli, da gre čas naprej in da jih lahko samo umetnost obdrži v življenju pred njihovimi kratkovidnimi očmi, ali pa da postanejo preroški pesniki tiste realnosti, ki bo nastala v bližnjih prihodnosti.

TAKO REŠUJEJO NAŠE GOSPODARSKE PROBLEME

MULE IN CESTA

Od torka 30. oktobra se je deset mul začelo seznanjati z gorskimi stezami v sovodenjski občini. Od konca ceste nosijo te živali na svojih hrbitih potreben material za gradnjo živinskih hlevov in staj v Mašerah in Matajurju. Toda ni samo v tem kraju, da opravljajo mule svojo dolžnost v vojaški službi in delajo za civilne potrebe. Tudi na področju občine v Dreki jih imajo kakšnih 70, ki prenašajo les iz gozdov do nakladnišč.

Očividno je delo teh živali zelo koristno prebivalstvu in vsekakor je dobro, da so se oblasti po tolikem prerekanju končno odločile, da bodo pomagale na kakšen način ljudstvu. Vsekakor pa to pomeni, da so življenjski pogoji v teh krajih izredni ker samo v takem primeru je opravičljiva uporaba vojaških mul za civilne potrebe. Pri tem pa se moramo seveda vprašati: »Je li to trajna pomoč, ali samo začasna ocrtba?«

Jasno je, da problem cest v teh krajih ne more biti rešen s prenosom materiala z mulami. To se lahko dela danes, lahko se bo delalo jutri, dokler bodo trajale izredne okoliščine in dokler bo potreba to delati zaradi splošnega položaja. Toda v bližnji bodočnosti se lahko s takim delom preneha in ljudstvo bo zoper prepričeno samemu sebi.

Ce je sedaj potrebnih 70 mul za prenos lesa do ceste, bo to potrebno tudi jutri in pojutrišnjem, ker drevesa rastejo vsak dan in kjer jih danes sekamo, bodo zrasla druga, ter se odebela, dokler tudi ona ne pridejo na vrsto za posek. Življenje se nadaljuje kljub drvarjevi sekiri in les se sekajo danes in se bo sekalo tudi v prihodnji, saj je potreba po racionalnem izkorisčanju gozda trajna zadava, za kar pa so potrebne tudi ceste. Kjer gre samo za prevoz lesa morda ni neobhodno potrebna cesta, vsekakor pa moramo tudi v tem primeru govoriti o potrebi žičnice, ki bi problem tega prevoza rešila za trajno in ne samo začasno z izrednimi ukrepi.

Danes so tu mule, jutri pa jih lahko ne bo. Poleg tega pa je treba pri tem upoštevati tudi koliko stane tako delo, pa čeprav ga opravljajo živali, ki jih vzdržujejo na račun vojske, saj je tudi vojaški proračun na ramenih našega davkoplăcevalca.

V Mašerih in v Matajurju pa je cesta vsekakor potrebna, ker jo je treba tukaj zgraditi ne za trenutne, ampak za trajne potrebe prebivalstva. Sedaj se tu gradijo poslopja in je zarne potreben prenos materiala; vedno pa bo treba prinašati sem potrebščine za življenje prebivalstva in skrbeti za prevoz tukajšnjih predelkov na tržišča v druge kraje. Predvsem pa je treba računati še z nepredvidenimi stvarmi, ki se često dogode prekod, kjer živijo ljudje in lahko se zgodi, da kdo nujno rabi zdravnika, babico ali česa drugega.

Ali naj bo še naprej dopustno, da morajo ljudje iz nekaterih krajev začeti svojo pot v bolnišnico na nosilnicah in na ramenih? Matajur in Mašer torek upravičeno pričakujejo svojo cesto, ker so velike potrebe, katerim bi ta lahko služila. Isto velja tudi za vse druge vase, ki se nahajajo v podobnem položaju.

Dejstvo, da so poslali sem deset mul, hoteč s tem olajšati sedanje težave in potolažiti ljudstvo, je samo navidezna rešitev, kakor če damo otroku, ki je lačen, v usta cuelj namočen v sladkorju, narnesto, da bi mu dali jesti.

V knjižici, ki jo je izdalo državno učiteljišče v Št. Petru Slovenov ob priliku svoje sedemdesetletnice, najdemo po kratkem pregledu zgodovine tega zavoda naslednji zaključek:

»Šolska reforma iz leta 1945 temelji na aktivističnih idejah Deweya in je vrnila učiteljišču tisti profesionalni značaj, ki mu ga je odvzela Gentilejeva reforma. Obenem pa ga je postavila pred nove probleme, ki jih bo bodočnost prav gotovo rešila.«

To so zelo lepe besede, ker govore o stavri, ki bi morala biti vodilo vse vzgojne aktivnosti. Toda mi imamo pri tem gotove pomisleke, ker ne verjamemo, da odgovarja resnici in dejstvu, ampak da se v praksi hodi po vse drugačni poti.

Ni mogoče govoriti o učiteljišču na eni strani in o ljudskih šolah na drugi, saj učiteljišče nima druge naloge, kot to, da vzgoji dobre učitelje, ki bodo izvrševali svoj poklic prav na ljudskih šolah. Zato ni mogoče govoriti o drugačni orientaciji pri pripravi učiteljev in o družbeni njihovi delavnosti v praksi. Aktiv-

Draguò ukupujemo an pocen prodajamo

Usak pametan človek, ki pozna naše kraje, more presodit, de naša zemja tudje je dobró obdelana na more dat tka pardeljka kumetu, de b' mu zadostovalo za se preživjet oku an oku ljeta. Edini trošt našega kumeta je, če je dobro ljetoto za sadje, zak s tem lahko plača dajila. Ljetos pa je bluo zlo slabu ljetu za sadje, zuna kostanja. Puno je bluo ljetos kostanja po naših gorah; povjedat pa muoramo, de žalostno je videt ob četartkah an sabotah tarh od kostanja u Cedadu, zak se laški an taljanski prekupci špot djalajo z našim blagam. Naši kumetje se zlo jezijo an njemajo obednega vesela pobjerat kostanj, zak jim ga takuo po nizkim kupu plačujejo, de jim na pridejo plačane še tiste zornade, ki jih zamudite za ga potrat an znest do ceste. Governo na prsa nas če nam gre slavo kupčija s kostanjem, al pa če nam tuča tud use potuče. Kader pride cajt za plačat dajila, ežator pride z njega borščku, tek pa njema denarja, muora kra-

vo predat, če ima za ohranit svojo siromašno kumetijo. Vemo, de na rodokostanj posjerode, zatuš tisto blagu je zlo šteto, sa je še dobro pozan tist pregovor par nas, ki pravi: »Dok bo kostanj rodil, bo tud svjet gor stač.« A krivica velika je tale za nas, da njemamo odpatrih vrat za vozit naš kostanj, ku majhano Laško. Svjet je velik an šarok an vjemo, de judje bi dal velike sude za kostanj, deb ga mješ, kot je šu ankrat od nas u druge daže, zatuš bi nam mětu donás prit governo na pamuoč, an odprjet nam vrat za deb ga mogli votit poušot kor ga želete. Na tisto vižo, kostanj bi podražu an bi se zbujošalo življenje judi u naših gorah. Nazadnjo pa, italijanski governo djela use pruot našemu interesu, zak zgodilo se je že vičkraft, de kadar so šli beneški Slovenci zamenjavat kostanj za sjerak u Furlanijo, an če so prepasal linjo videmske Provincije, pod Benetke, je bluo že dost od njih u nragobnosti za zgubiti use blaguo, zak so jim ga tjele oblasti uzet. Zatuš pa je potrjava povjedat rimskim poglavjarjam, de naj se ložijo u glavo tole besedo, ki jim jo povemo: »Uoz soda na teče vino, če se ga na dene prjed notark.« Takuo tud iz naših rok, na cvinka denar, če se na po drugim kraj pomaga zaslužit. Sađa bo jasno usem judem, zakaj se po usjeh butigah kumrajo naše žene, an govore »Jezuš, Jezuš parpomajte nam, takoviš na moremo iti več naprej, po butigah imamo dugove, može imamo dižokupane, blaguò, ki ga mam za predat ne ni šteto, kar pa muoramo kupit je buj draguò ku sv. Marka sou. Kunejo governo an pravejo: »Preklet pastjer naumen, de takuo malo skarbi za svoje učence. Kletvina pa že malo pomaga, če uzamemo gor tisto prauco, od Tolminškega grofa, ki pravi, de je gejžu kumete, orau ž njim an jim uzeu skoro use blaguò, ki so ga pardjelal. Po vaseh je pošču svoje hlapce za zvjetet kaj govori ljudstvo od njega. A usaki krat so mu paršti praviti, de ljudstvo ga kune an so vrazil. On pa je odgovor: »Dok me kujejo je še dobro za mek.« Čez nješkaj cajta kar judje ga njeso mogli vič tarpjet, se začeli pa molit an prosit de Buoh ga štrafi. Kar hlapci pa so mu šli praviti, de judje prostijo Boga za de naj ga štrafa, grof je odgovor: »Ajej, sadā pa sam šu za venče čase. An rjes je bluo, za malo cajta potli so ga u puščavi uši sniedle. Tiste naj bo za užleg, usakemu hudočnemu človeku, ki buozega kumeta žuli an ž njim orje.«

Kakšno vlogo imajo torej te občine v tej zadevi nam nikakor ni mogoče razumeti, razen dejstva, da so hoteli napraviti v njihovem imenu nek sporazum, ki pa prinaša v resnici koristi samo kakšnemu kapitalistu in nekaterim videmškim industrijam.

Vsekakor je nesmiselno napraviti nek trgovski sporazum, ki bi moral temeljiti na gospodarski osnovi in vnesti vanj politično spekulacijo. Nedovolno imajo naše občine potrebo po takih izmenjavi, toda izvršena mora biti v njihovem korist, ne pa v korist drugih pod njihovim imenom.

Naše učiteljišče in vzgoja

na šola, kot jo zagovarja Dewey pripoča največjo duhovno povezanost med učiteljstvom in učencem, ker mora vzgoja temeljiti na normalnem razvoju učenčev duševnosti in se posluževati pri tem modrosti in znanosti učitelja.

Dejansko pa izgleda vsa stvar popolnoma drugače. Ce bi hoteli tudi v praksi slediti temu principu, bi morali priznati, da lahko v okolišu, kjer se govori drug jezik, samo domač učitelj, ki poznava govorico, šege in običaje ter značaj citrok, lahko ustvari med sabo in svojimi učenci tisto tesno sodelovanje, ki je potrebljivo v takih aktivnih šolah, v katerih ni bistvo didaktične aktivnosti učiteljeva veda, ampak so merodajne predvsem potrebe učenca.

V praksi pa vidimo, da sledijo tu starejši metodam, ki imajo svoje težišče ne toliko v pouku, kot v mentaliteti učitelja. Te metode imajo namen vzgajati učence na podlagi principa, da jim je treba razviti takšne ideje, kakšne se jim hoče vcepiti.

Po razliki, ki obstaja med besedami in dejanjem, vidimo tukaj tudi razliko principa pri formirjanju učiteljstva in pri izbiri tistih učiteljev, ki poučujejo v teh krajih. Kot smo že rekli, bi morali, če bi hoteli ostati zvesti objubam, postaviti domača učitelje v tistih krajih, ki se nahajajo v izrednem položaju. V resnici pa se je storilo le deloma, ker so mnogi učitelji prišli iz Južne Italije ali celo iz krajev, ki se nahajajo sedaj onstran meje. Lahko si mislite v kakšnem duhu delajo ti ljudje in njihovo delo prav gotovo ne temelji na Dewey-evih principih.

Vse to so znana in uradna dejstva in nam pokazujejo realno vodilo delavnosti na tem področju. V podkrepitv teh trditiv, ki so v nasprotju z gotovimi principi, lahko navežemo tudi primere.

Uradni vestnik šolskega skrbišča govori vedno o popolnem pomanjkanju odnosov med šolo in družino in tri celo še več: družina kaže, da hoče uničiti to, kar napravi šola. Take trditve v nekem uradnem vestniku nikakor ni mogoče zapisati brez podlage in tudi nima nobenega pomena, da bi jih še posebej komentirali. Kdor hoče pa imeti še natančnejše podatke, mu lahko postrežemo z njimi iz šolskega okraja v Tarcentu: ravnatelj dr. Giuseppe Grasso in tajnik učitelj Giuffrè sta oba Sicilijana. Med učiteljstvom je tudi nekaj beguncov. Posledica tega bo trda vzgoja kar se tiče duševnosti in kršenje urnikov v materialnem oziru. Posledica so šole, ki niso imele že leta inšpekcijske in nikaka obvezna sledila učiteljskega bivališča. Do volj je da se izvaja vzgojni program po gotovih principih....

Škandali in vlada

Na svetu ni nič novega: to je vse, kar lahko rečemo. Protiv vladi so nastale zadnji čas velike obtožbe. Tu imamo škandal z zavarovalnico INA, dalje je prišla na svetlo zadeva s »Federconsorzi«, katere voditelji so hoteli obogateti, če je res, kar piše časopisje, na račun italijanskih davkoplačevalcev.

Vse to je majhna epizoda v velikem procesu korupcije političnega življenja, ki trajá že desetletja. Kljub vsej tej vrsti škandalov in korupcij, klub obtožbam proti demokrščanski stranki in njim ljudem, pa vsi soglašajo v tem, da smatrajo De Gasperi kot velikega poštenjaka, ki pa ima to slabost, da se ne zna izneniti podrepnikov, ki so okrog njega. Tudi če je res, da je De Gasperi vseskozi pošten, pa moramo priporočiti, kar pravi nek italijanski pregor: »Kdor hodi z norci je sam največji norec.«

Obmejna trgovina s Slovenijo

V nedeljo dne 4. novembra so se v prostorih Trgovske zbornice v Vidmu sestali župani iz Tržiča, Naborjeta, Rezije, Kluž, Brda, Centra, Tajpane, Nem, Ajte, na, Fojde, Torjana, Cedada, St. Petra Slovenov, Podborea, St. Lenarta, Grmek, Dreke, Srednjega, Sovodenja, Sv. Ivana ob Nadiži, Praprotne in iz Corone di Rosazzo. Sestali so se pod predsedstvom dr. Joba, da bi proučili možnosti trgovske izmenjave med našo deželjo in med sosednjim Slovenijo.

Minila so ze skoraj tri leta, odkar je bil sklenjen videmski sporazum (3. februarja 1949)

REZIJA

RAVENCA. — Izvedeli smo, da je kupil najlepši hotel naše vasi »Zlata zvezda«, nek Tržačan. Tudi več drugih javnih obratov je v rokah tujcev, ker naši ljudje nimajo sredstev, da bi mogli tem potom služiti svoj vsakdanji kruh. To je dovolj jasen dokaz, da vlada v naši dolini velika revščina.

LISKJACE. — V naši vasi je bilo dograjenovo šolsko poslopje. To bo olajšalo mnogo naporov našim otrokom, ker so do sedaj morali hoditi k šolskemu pouku pol ure daleč, po slabih poteh, v Njivo.

GORJANI

FLAJPAN. — Tu naši vas, so možje te boj kapani se zbrali an šli tu Čento akorde jemati s tjem komunam za vidati, kako no majo se komportati za morjeti se štakati od Gorjanskega komuna an se uniti Čenti.

BREG. — To je rjes, ki naša vas na je ta zadnje od Benečije, ma s tjem to nje rečenó, ki mi mamo koj moučati an plačuvati tase brez mjeti no mar benešice. Smo brez ceste an zatuó to nam točá usé na harbatu nosti, med tjem, ki tu dosti drugih kraju no se djelajo poti, ki to jih nje škuaži še bizonjo. Zakuó to bi ne se smjelo še za nas no mar hledati? A smo tekaj diuji za beti čisto uzabjeni. Naj obarnejo oči še na našo vas saj smo še mi judje tej te druži.

TARČENT

Asočijacion turistička »Pro Tarcento« na njema več suojih oficih tu Via Dante. Jušto dan tjeđan od tehá so je prenesli s usemi čartami tu komun ta na te parvim planu ejtu, ki on je prah kjer e dan bot bi oficij tehnik od kamuna.

BRDO

NJIVICA. — Naš vaščan Lendaro Peter e uerbu asto za riparate pot, ke od Čenta na nese nuotre u Bjelipatok. Djele to će beti za dva milijona nu pu.

NEME

DOBJE. — To je rjes, ki naša vas na je mala, a tu nje proporecioni na plačuje velike tase komunu. Zatuó ve uprašamo, ki no ne nas uzabita njemenski pojhauarji kar to hre za kako djelo narditi. Pot, ki na veže naša malo uas s planom na je tekaj slaba, ki to ne more več po njej uoziti an anjele, ki to je jesen an, ki mi ve prodajamo naše pardejke, ve muoremo tarpjeti veliko škodo par telej neglidženci. Tu našim komune pjesak o ne manča, zatuó to ne bo velikih spež, če to se ha no mar metre kuge parpeje an potrosi po cesti. Kaj na če dobrá uoja naših pojhauarjou, ki tu telih rečeh so nas zapustili.

TAJPANA

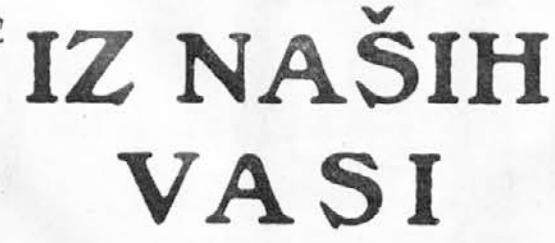
Od noveha šindika smo se čakal kej več interesamenta za združiti kondicjoni judi našega komuna, a tu šteri mjesce, ki o ma te inkarik ve moremo rejči, ki smo ta na tej štamperi koj prej. Obečane ceste, obečane uode an obečano djelo to je šnje use za nardit. Mamó zimo kle ta na prahu, kako to bo morlo zatuó nardit tu zimi nekera djele? Takoviš za ljetos ve muoremo se uzabit use tuó, ki te bo obečano an čakat, ki na pride pomlad za vidat kak začetek. A šindik an ta noua ministracjon od komuna, no bi ne smjeli se uzabit, ki to ma dosti prej začeti se interesanti za mjeti kej zak burokraciju taljana na je tekaj douhá, ki za mjeti štancjament za dnó djelo, to ma almanjkuj par jet prej praktike nardit, no potem hodit trikrat po tjdene touč urata prefetu an njehá dipendentam. A to nje rjes ejta-

Zatuó zvezjata se možje, ne stujta spat, zak tu naše uasi no ne pridejo hledat kako ve stojemó, né prefekt, né te druži pojhauarji. Oni no vjedo, ki mi smo živi koj kar to je za povjedati, ki smo dobrí Italijani, ki smo najbujoši soudati, med tjem, ki no čisto nas pozabljajo kar ve mamó bizunjo beti nahordani za naše ceste nardit al' za priti nam na pamuoč.

KARNAHTA. — Tu tim drugim tjeđnu smo zvjeđal žalostno novico, ki e umar tu Francij TOMASINO Čezar — Rogin po domače kličen — tas naše uasi. Novico e jo parnesu njehá bratar, ki e djelou ž njim an, ki e paršou ta hiši sobeto po njehá smarti.

Ranek Čezar e bi star 29 ljet an e pustou ženó an nehá maleha otroká. Te bi simpri dan dobar človek an djelovac. Tu Francijo e šou tej, ki no muorejo jete souje naše možje za morjeti famejo preživiti, zak kle tu Taliji djela to se nje morlo obrjesti. Te zadnji bot, ki e ſou tu Francijo mi ve se ha ljepo na-

IZ NAŠIH VASI



hordamo. Z njim so be še druzi taz Kar-nahte, ki so nam pustil direcjon zaká ve jim pošljajino naš žornal. On te bi še dan naših abonant, ponosen beti sin naše zemje, ki na je od stu an stu ljet martorjana, zaká tu njej to nje rat za priti do usakidanjega kruha. An na žalost tele to nje te parvi kaž, ki naš človek on pusti suo famejo an o ne jo vi-di več; šnje te jih bo an šnje to če jih beti, zaká vti naši djelouci so po svjetje, ki no djelajo tu najbuj te hude dje-la, ejto, ki to najboj je fadija, ejtu, ki no najmankuj plaćujejo. Tele to je živenje usih nas an tuó med tjem, ki če tezje, ki no nas governajo no bi mješi no mar košnjence, no bi muorli dati našim judem djelo kle ta na naši zemji, ki almanjkuj kadar na nemú djelouci pride dižgračja, ki on živenje pusti ta na njim, no morejo njehá judje ha kampanjati zadnjemu počitku.

Cezar! Mi ne bomo Te pozabil tej, ki njesmo pozabil mijarje an mijarje družih djeloucou, ki so nardil tuó fin. Sim-pri čemó Te mjeti prežent, simpri Ti čes beti ta par našemu sarcu. Naša lota na če kontinuati fino, ki ve ne bomo vidali dan, ki naše judje no če se uodinjati kos kruha par svej hiši blizu suoju judem.

AHTEM

MALINA. — To je dan mjesac od te-há, ki naš far e bi poslan tu druhe kraje an od tekrat njeso še preskarbjeli za nam poslati teha noveha. Ne vjemo kaj ve bomo muorli še čakati, koj čemo povjedati, ki judje no be tjeli rado vidati, ki na se ta rječ prej ki to more na-redi.

SUBID. — To nam se tekaj čudno zdi, ki mi ve muoremo plačuvati luč letriko boj draho koj dole na Laškim. Tuó to nje jušto an par nas na bi muorla beti dosti za bujši kup zaká luč, ki na je par-pejana tu naši vasi na nje od S.F.E., ma od naše koperative, ki na bi muorla tuó vidati an znati nam povjedati. Saj ne ba koperativa od luči nareta tu naši va-si zavuj tehá, ki ve mejmo luč buj za dobr kup, koj to, ki ne nam tjela dati S.F.E. Ce to nje bo zatuó, te bo buj, ki ve luč kupimo od te laške sočjetadi.



Lepa je naša zembla v njeni slikovi i revščini, v kateri ni ničesar in vse. Ko stopiš v dolino se ti zdi, da si prišel v lep in bogat kraj, v katerem si zna ljud-stvo z vrzajnim delom pridelati kruh iz kamenja.

Na sliki vidimo križišče pri Ažli, kjer se cesta nenadoma razcepi. Križišče je važno za tistega, ki se obrne levo proti občinam St. Lenard, Srednje, Grmek in Dreka. Je torej važno kar za šest občin in vendar ni tu niti enega cestnega kažipota, ki bi usmerjal popotnika. Samo na levi, na svetlinškem drogu, je na-pis, ki prepoveduje ribolov (v Italiji se živi od samih prepovedi) in na desni je znamenje, kot simbol tistega trpljenja, ki ga bo popotnik videl na svoji nadalj-nji poti.

FOJDA

KAJ TO NAS JE? Te zadnji čensiment od usih judi našega komuna e nam pokazu, ki vasi od hore tej, ki so Čene-bola, Grivó, Podklap, Pedrožan Vile so zlo zmanjšale suoju numer judi če kon-frontamo s čensimentom, ki so ha nar-dil pre 11 ljet, medtjem, ki te vasi, ki so ta na planu so pej povječale popula-cion. Zatuó če ve hledamo statistiko od teleha čensimenta ve moremo rejči, ki tu celiom komune to nje kambiamente numerja populacioni, zatuó, ki tezje ju-dje, ki no mančajo tu vasi slovenske so jih nadomestili tezje, ki so porastli tu vasi od plana.

PEDROŽA. — U nedelu 4. telega mje-

sca zavuj slabe ure, ki že od tkaj cajta traja, se je posula hiša Vinaca Antonia iz naše vasi. Srečno pa, de se nje nobe-dan nič nardu. Hiša se je muorla prej al' potem zasut, zak je bla naretia samo na suho, brez maute. Par nas jih je še takih hiš an se še čakamo, de se kaj ta-kega nardi. Judje njeso morli narest svojih hiš po poti zak jim manjka cje-sta, a materjal ga muorajo usé parnest na harbatu. Usak se takuó pomiclai kaj to koštá za parnest vos pjesak, ki na hiša ima potrebo, zatuó jih je vič, ki nardi-o suoju hram samo s kamanjam an le od zunaj an znotre jih žmautajo neki.

SV. PETER SLOVENOV

Posebno po teli zadnji uojski so par-nas judje zló narasli, zak je paršlo u Špjeter dost juških judi od usih kraju Italije. Zavoj tega se vje, de je par nas velika kriza za ušafat nō hiša na fit an tuó usegljih čeprú jih je dost, ki so obnovil an povečal suoje stare hiše al pa nar-dil nové. U zadnjih cajtah se je nardilo rjes dost hiš an tud ne Hugo od tuó so postauli fondo kar se za tri nové hiše. Upamo, de se bo na to vižo pomanjšala tista kriza, ki smo jo mješi do donas za hiše, saj smo čul praviti tud, de se bojo začele djelat še hiše za djelouce, za kajtore je governo obljubu 14 milijonu.

SLINOUKA U NAŠI VASI. — Mora-mo povjedat našim kumetam nič dobro novico, zak se je tud par nas parkazala živinska bolezen slijnauka (afta). Ta par-vi slučaj se je parkazu u hlevu Gina Benedettija. Takuó targ, ki je usak mje-sac par nas, bo za neki cajta zapert.

AZLA. — Kaj se je zgodilo na naši mle-karni, ki tulkujudje govorijo? Tud po druzih vaseh pravijo, de u naši mlekar-ni ne gre usé gih. Mi ne vemo pru na-tanko kaj nje u redu, a žujemo pa ju-dje, de zló kumrajo an radi bi videl, de bi se razčistilo usé tuó kar je bluo, če je rjes, zak nje pru, de se samo govor, am-pa je potrebno, de se tiste, ki so zakri-vil razkrinka an denuncijá jih autorita-di. Ce je rjes usé kar pravjo judje nje tud pru, de ostane še tist mlekar, zak mora bit tud on kaj kriu. Mi smo že prej povjedal, de na vemo pru jasno

reči polomjenih an utaru škode za vič tauženit lir.

PODBONESEC

Paršla je jesen an ž njó tud dežuje. Nediža, ki teče blizu naših vasi je na-rasla an na dostih krajih stopa iz svo-jega brjeha. Tuó se vje, de parnaša ve-liko škodo njivam an traunkam, ki so tam blizu. Prvu bi bluo, de bi se nardilo ankrat tiste zide, ki bi vodo nazaj darza-li, zak če se nimar takuó pusti bo vo-da počasi odnesla dost zemje an takuó se bo povečala mižerja u naših krajih.

DREKA

Naš kamun ima dost gozdov, žalostno je pa, de jih nijemamo na tažnjim kraju, ki bi jih lahku posjekli an par-pejal do ceste. Podločil, Klabučari an Sv. Štobrankam nizko dol u dolin za reko Idrijo imamo take bukve u gozdu, de na mestih njeso še videl žage an skjere usé zavoj tegá, ki so dol u nizki globocin an ki kumetje na morejo nardit taka-ke velike speže za luoš željezno nit, ki bi uljekla darvá gor za vas Ločil. Že vič ku no ljetu so u njekim gozdu posjekli blizu an tauženit kuintalu darvi pa če nje blo alpinu iz Čedada, so ble na mestu u gozdu stroheline. Posjekal so jih za de te debela debla na boju djelali škuodo drugemu lesu an u pondeljek 5. novemberja smo že u drugo videl vič ku 70 alpinu, ki so mješi usak svojega mula an so šli venašat tele darvá. Se vje, de za šeft daržavi zak jih žgejó sudatje u Čedada. — Cičigoj. —

SOVODNJE

ČEPLIŠICE. — Tud par nas je biu končan vodovod po tkaj cajta, ki smo ga čakal, a na žalost namalo služ, zak voda po njem ne pride. Takuó mamo-nu vodovod brez vodé.

MATAJUR. — Za prit na pomuoč ti-stim našim kumetam, ki djelajo al' strojevo hlevje, se autoritat pošjale 10 mulcu, ki nosijo na harbatu materjal potrjeban za to djelo, zak nje ceste par-nas.

SREDNJE

Sabotu 3. telega mjesca sta se poročila Cernetič Ernest an Postrenja Irma oba dva iz Srednjega. Zlo sreče an veselja jim želijo usi parjetelji an naš list.

* * *

Onorina Martinova je rodila lepega an zdravega puobča, ki na vemo še kajšno ime mu boju dal. Ta dogodek se je zgodil pru u cajtu ku je mož biu u Vidme u špitalu.

ST. LENART

Zadnjo sabotu sta se poročila naša vaščana Lucijan Kovačin an Roson Marija. Želimo jim dost sreče an veselja u novim stanu.

* * *

Dne 7. tega mjesca so šli u Francijo 8 djelouci našega kamuna, ki boju tam djelal kot gozdarji. Na poznamo kajšen je še njih kontrat od djela, upamo pa usé gih, de jim bo šlo lepo an jim žel-mo sreče an zdrauje.

CEDAD

SUDAT SE JE UZEU SAM ZIVLJE-NJE. — Nje dugo od tuod, de se je u Čedada sam uzeu živiljenje sudat Niccolini Audisio 22 ljet star iz Viterba. Živiljenje se je uzeu kar je djelu vahto pred kasarno. Puško je namjeru u senči, parti-nistrije petelin an se ustrelju. Ne vje-dó zaki se je ustrelju, morebit zak je biu naveličan djelat sudat.

UPISOVANJE TE BUOZH DRUZIN. — Kamun je dnu von aviz, de te buohe družine se muorejo upisat za ljetu 1952 do 30. novemberja tega ljeta če cejo, de jim bo dana pomuoč od kamunskega mjenida, če bojo mješi potrjebo. Upisat se morejo samo tiste družine, ki nje-majo obdenahe upisanega u bouniški kasi an de njemajo ne djela ne hrunta.

ZAPERT TARG OD ŽVINE. — U saboto 3. novembreja so zaprili targ od žvine u našim mjestu zavuj boljejni: parkljevke an silinavke (afta se ji prav po laško), ki sje spet povernila u našo okulico. Targ bo zopert do novega aviza.

NOVE KORJERE. — S parvimi dnevi tega mjesca je začela vozit od našega mješta nova korjera. Vozila bo od čedajskoga placu do vasi Sotselve, ki je deleč tri kilometre od mjesta.

GRMEK

KLODIČ. — U nedelu 4. novemberja so naš sindik an sekretar preskarbijel za praznovat dva praznika u naši vasi, to bi bil praznik 4. novemberja an nau-guracijona noveha spomenika, ki so ga nardil padlim soudatam od dveh velikih uojská našega kamuna. Na tel nau-guracijon je paršlo puno gospodu z au-tomobili iz Čedada an Vidme, med nje-mi je biu tud kolorel Bepo Cosmacini rojen v Sv. Petru Slovenov, ki je meú tud govor. Praviti nam je parš, wde taljanska daržava je vesela mjet pod njo take ljudi, ki znajo živjet an umrjet za branit konfine tele irendente zemjé», kot so u naših krajih. Jau je še to wde imena, ki so napisane na telim spomeniku, ostanejo za venčni spomin an če bo trjeba še bojo umarli naši sinovi za branit našo ljepe patrio.

Duó od nas se ne bo spominju na tiste naše bratre, ki so dal svoje živiljenje an padli kot lakno na traunku kar ga sanosek odseče brez vjedit zak. Fašizem an raztagani talijanski imperializem so jih pošjal umirat za njih interes po usim svetu s pretežo za arzešit rimske kulturo». Beneške manice še manj se bojo pozabile svojih padlih sinou an na pesme, ki so jo zapeli kadar so šli: »zbogom zbogom mamica, kulku krat smi dala krušaca, zdaj bi meu just za vas skarjet, pa muoram na uojsko jet...«

Sadá pa so ble matere plačane za si-na, ki so ga zredile, z njegovim imenom u kamanu zapisano.

Kolonel Cosmacini, sin Nedižke dolini, zatuó Slovenc tud on, je govoril, de naš judje so »italianissimi di origine e di lingua«, kot de bi bli



ZA NAŠE DELO

Nevarni kostanjej rak

Po naših vseh narvič an narbuje poznan sad je kostanjej. Pa teli kratek vam povemo, de je paršlja že zdueno na garđa boljezan pruot njemu. Pohledajta oku usjeh kostanjej an kjer bota videl, de deblo ima tajšen štrahu, ki gre voz njegá tajšna čarná vodá an pod njim umori an posuši usó travó, tiste deblo ima kostanjevega raka. Kostanjevega raka ga zamerkata tud na tole vižo: kar bote videl na kajšnem mestu, na vjejah al pa na deblu, ki olup poarmeni al poarjavi, buj pozno še strohne an dol pade. Ce olup ga olupimo zamerkamo pod njim tiste tjerje bjele farbe, na tajšnim drevu liscje začne armenjet rak pa se šir an obgož use vjeje an debla. Liscje po koncuja se poarjavi, dol cjuane an vjeje se pa posuše. Take drevja je potreba par tleh posječ an štor obelit z japsom za, de boljezam se na bo šerila, al pa vevartat štrahu kjer je rak an s cementom zacementat. Takuó bota bolezan zadušil.

Varmo tice, ki so vahta našega dreuja

Usi vesta kajšan šeft djelajo tice našim drevjam, saj, če jih nje bluo so nam ble že use dreuja posahnil, zak so jih ble čarveta ujedle. Narvič vrjedni tič so snice, ščinkouci an žgrabcí an zatuo, če le moremo nastujmo jih uničevat, pač pa, če je mogoče jih še ovarvat pred velikim mrazom, jim dajat jest u prestore.

Mali oglasi

Mizarski pomočnik iše zaposlitve. Naslov na upravi »Matajurja«.

Dne 4. novembra sem zgubila na poti Čedad - Stara Gora šop ključev. Poštenega najdritelja prosim, da jih odda proti nagradi na upravi lista.

Menjava denarja

Zlata šterlina	8475—8575
Napolejon (marengo)	6675—6750
Dolar	678—682
Frank francoski	159—161
Frank švicarski	157—158
Frank belgijski	12,50—12,65
Šterlina karta	1525—1550
Siling avstrijski	20—21

kamar se hodejo u zime skrivat pred mrazom. Jest metajta jím tud kamar věsta, de hodejo po gozdu u velikih skupinah.

Kadaj je buojs sadit sadjske dreuja?

Kumetuške sadjske bukve nam pravejo takole: narbuojs cajt za sadit drevja je jesen, kar liscje odpade an še celo

zimo, če nam ura parpusti. Dreue usajeno u jesen al pa u zime, pride buj u rahlo zemjo, an se ukoranin, de spomlad začne rast gih ob tistim cajtu ku to druge staro drevje. Tiste drevje, ki ga sadimo u zemjo, muora bit zdravo an mlado, rauno an nič poškodovano, korenine zdrave an dobré, brez bit osušene. Flanca muora mjet pet ljepih vejc, z rauno cimo ured, jamo glaboko vekpano an dobro nagnojeno.

GOSPODARSTVO

Kuo se kupuje na targih

scga plačuvajo od 700 do 900 lir kg.

DRVA ZA ŽGAT: bukove, jasena al gabrove suhe od 1.000 do 1.100 lir kuinal; sarove jih plačujejo od 800 do 900 lir kuinal; drva mehne suorte od 600 do 700 lir kuinal. Bukovo uogje plačujejo od 2600 do 2900 lir kuinal.

LJES ZA NUC: kostanjej dua metra doug za prežagat u daske 15 taužent lir meter kubo; čarješnje ljes za prežagat od 12 do 13 taužent lir meter kubo; jasen od 11 do 12 taužent lir meter kubo; bukove debla za prežagat od 13 do 14 taužent lir meter kubo. Ves ta kup je plačan na mjestu kjer je ljes posječen če se le more prit do njega s kamjoni al' z vozmi.

Kup na debelo telih reči v naši provinci

Druge petnajst dni otubarja:

	na kuinal
Ušenica	6300—6400
Sjerak	4600—5000
Ovas	4500—4500
Arš	4900—5000
Kolca	13200—13400
Sončnica	8200—8400
Senuo senožet	900—950
Djetelja	1050—1100
Slama u balah	450—500 na Kg.
Seme djetelje	240—250
Cerfoj »spadone«	200—210
Cerfoj »violetto«	200—210
Cerfoj »incarnato«	220—230
Cerfoj »ladino«	1600—1650
Trava »altissima«	210—210
Fižou »Karnijske«	160—170
Fižou ta pisani	140—145
Fižou ta zelen	125—143

Kuo sta Kristuš an sv. Petar ušenico mlatila

(Nadaljevanje in konec.)

Kristuš je odgovoril: »sa jast sam sin Božji, kar jast obečan pa moj očja jím da. »Kaj pa jím damo«, je prašu Petar Kristuša, »de bojo buh bohat za, de te k' pride odzat tle prašat čeču, mu boju mogli dat an dotu. »Druzega kot krampirja jím ne moremo dat tle u tele visoke bregi an ž njim naj se bojo malatral« je jau Kristuš. Rjes je, sa te, ki je hodu po tistih krajih je vidu, de krampirja narvič pardjelajo.

sveta moža sta šla po njih pot le naprej a dugo pot sta mijela še za narest za prit do Kobarida. Usjekla sta ju čes vasi Idersko an Mlinsko, parpravljalo se je dežu, mahlá je bila takuó nisko padla, de kumaj se je videuo rok pred sabo. Takuó je strašno garmjelo ku deb se biu méj svjet posut. Kumetje so hitjal z uozmi iz polja damú za, de jih ne Šafa sila an tud Kristuš an Petar sta ženjala pruot Iderskemu za, de prijet ušafata strjeju. Prijet pa ku sta paršlja u vas, sta na voznici srečala adneha uoz zvarjenega. Za uozam pa je biu gospodar, ki je kleču an molu za deb se mu voz zaderu. Ona dva pa sta ga prepasała an šla naprej. Paršlja sta bližu adneha potoka an tam je biu že drug voz zvarjen čez voznicu. Gospodar pa se je maltru an uzdigavu voz z uso njegá močjo an kleu je ku tuča. Kristuš je dučnu Petra, de pojmo mu pomagat; skočnila sta h vozu an mu ga zaderla gor, potle sta šla naprej. A Petra ga je skarbjelo njekej. Poprašu je Kristuša, de zaki je pomagu zadrjet voz tistem, ki je kleu na mest tistem, ki je molu. »Zatuó« je jau Kristuš »Moj očja pravi pomajse, ti bom pomagu, on pa je molu an téu, de mu se sam voz gor zaderé. Te druh pa se je maltru an sam pomagu an ta pa če mi njesmo bli pomagal je biu vič grjeha naredu, sa si ču, de je kleu ku tuča. Paršlja sta u vas Idersko an daž se je uliu ku von iz škafa, ušafal so za spati u nekjem seniku, povečerjala sta no malo arženega kruha, ki ga je méu Petar u torbi. Drug dan ku sta ustala sta pogledala na nebú an use je bio aržasnen. Ku so se naprauli iz Iderskega pruot Mlinskemu an Kobaridu po voznici, Kristuš je zaleteu z nogó u neki konjski podkou an je jau Petro, de naj ga pobere. Petar je odgovoril, de nje urjeno sprechnit harbatá za tist podkou. Kristuš nje nič odgovoril an je pobrav le mouče podkou an luožu tu gajufo. Ko sta paršlja u Kobarid, na targu prodajauke so mjele zadnje čarješnje tistega ljeta; Kristuš je šu kovaču an produau mu podkou; za souda pa, ki jih je potegnu je ukupu čarješnje.

»Zgodil naj se po božji voji« je jau Kristuš, uce so se znajde u Drežencu ona dva pa sta prehodila še uso slovensko zemjo prijet ku sta šla u nebesa. Zapustili so nam pa tele spomine, ki jih beneški Slovenci pripovedujejo iz roda u rodu. Zapisu sem jo u našim jeziku, kot sam jo ču od naših starših, u tistim jeziku, ki naši judje lahnejši prebjerajo an lješ zastopijo.

Odgovorni urednik: TEDOLDI VOJMIROV
Tiskala: Tiskarna Lucchesi - Gorica
Z dovoljenjem videmskega sodišča št. 47

Beneška fjudska legenda: Hudičev most



Reka Nadiža je zelo narasla in njena voda je odnesla vse mostove, tako da je

bilo nemogoče priti z enega na drugi breg. Neka deklica je zamišljena zrla na raz-

bito brv, ker je hotela na drugo stran reke k svoji materi, ki je ležala bolna. Za-

čela je prosiči Boga na pomoč; ko pa se je ozrla okrog sebe, ni bilo nikogar, ki bi

ji pomagal. Tedaj je začela vsa obupana klicati vraka na pomoč.

Tedaj se prikaže vrag, grd in strašen, da se ga je deklica zbala in začela pred

njim bežati. Toda vrag jo je kmalu dohitel in zahteval, da mu pove, zakaj ga

je klicala. Vsa tresoča se od strahu mu je deklica povedala zakaj se je tako da-

leč spožabilo, da ga je klicala. Cim je vrag zvedel za njeno željo, že je zvezal

oba bregova mogočen most, ki se od tedaj imenuje »Hudičev most«.